

KLJUČ ZA GOMBROWICZA

PREMIJERE

PORTRET

RAZGOVOR

MEĐUNARODNA
SCENA

OBLJETNICE

VOX
HISTRIONIS

TEORIJA

SJEĆANJA

NOVE
KNJIGE

TEMAT

DRAME

Zdravko Malić: *Gombrowicziana*
Hrvatsko filološko društvo
Zagreb, 2004.

Nama koji smo imali sreću biti studentima Zdravka Malića, Witold Gombrowicz dobro je poznat. Bilo koji kolegij iz povijesti književnosti upisivali, XVIII. stoljeće (dosadno prosvjetiteljstvo), XIX. (uzbudljivi romantizam, suhi pozitivizam), prijelaz XIX. u XX. (poticajna Mlada Poljska), uvijek bismo se nakon kraćeg uvoda našli u nekoj digresiji o velikom Witoldu koja bi potom potrajala manje-više do kraja semestra. (Često se nastavljala i u zimskoj stanci, jer se Pan – gospodin, kako smo skraćeno i s poštovanjem zvali Profesora – sa svojim studentima družio i izvan nastave, puno prije Bologne uvijek su nam bila otvorena i vrata njegova tjesnog fakultetskog kabineta i stana u Voltinom.)

S Gombrowiczem je tako započinjalo i završavalo zamalo svako razdoblje našega proučavanja poljske književnosti, većina ispita i konzultacija kojima smo pristupali češće od kolega s ostalih katedri. Pan je tek koju godinu prije doktorirao tezom o velikome Witoldu, “uvrstivši se tako među prve ozbiljne proučavatelje Gombrowicza na svjetskome planu”, kako točno utvr-

đuje Dragica Malić u pogovoru besprijekorno uređene *Gombrowicziane*. (Priređivačica, istaknuta lingvistica i Profesorova supruga, pomalo rezignirano, odmah nastavlja: “U Poljskoj tada nije bilo izdavačkoga interesa da se disertacija, odnosno knjiga o Gombrowiczu objavi, a o našim izdavačkim prilikama da se i ne govori”.)

Ne znam kako je bilo s kolegama, s kojima se u već trideset i nešto godina proteklih od studentskih dana susrećem rijetko ili nikako, ali u mene je takvo Panovo nastojanje na jednome piscu izazivalo stanovit otpor pa čak i ljubomoru. Možda ponajprije zato što, sam Gombrowicza uvažavao, ali ne i volio, a još manje proučavao i promicao. Nije samo Malić bio “buntovni mladi čovjek”, kako točno zamjećuje gospođa Malić, bio sam i ja. Bunio sam se protiv očiglednoga miljenika svojega autoriteta i neopravdano ga potiskivao u drugi plan.

Ono što nazivamo hrvatskim glumištem potiskivalo je pak autora rane *Ivone*, zreloga *Vjenčanja* i iskusne *Operete* – a još uvijek uporno potiskuje u drugi plan – iz razloga koji mi se objašnjavaju tek danas. Gombro-

wicz je sa svojom beskompromisnom dosljednošću u pozivanju “na pokušaj obnove individualnog ljudskog integriteta, razorenog vladavinom drugoga” i “čežnji za slobodom pojedinačnoga ljudskog jastva” (Malić, str. 14) bio “kontraindiciran” kazalištu koje je sklonije i uspješnije u efektnome aranžiranju društvenih stanja i površnome iznošenju masovnih pregnuća. Oni koji su Gombrowicza prvi trebali pronositi, tzv. naši kazališni avangardisti i alternativci, najčešće su u svojim zamislima duboko konzervativni pa ih zbuduju svaka tuđa provokativnost i “izvansustavnost” (str. 16), a posve su nemoćni pred “otvorenošću” (str. 205). Na našim se pozornicama, uostalom, pojavljuju sasvim slučajno ili ih uopće nema i Jarry, i Rabelais, i Sartre, a Beckett je na njima bio pa prošao, da pobrojim samo neke od najbližih Gombrowiczevih književnih predšasnika i srodnika.

Gombrowicziana, još jedna knjiga iz male, ali blistave Malićeve polonističke ostavštine (prve dvije nose naslove *Mickiewicz itd.* i *Iz poljske književnosti*), objavljena u Biblioteci *Književne smotre*, dakle u nizu što nosi naziv časopisa koji je upravo Malić pokrenuo i bio mu dugogodišnjim glavnim urednikom, sastoji se od dva dijela. U prvome su sakupljene rasprave i članci o Gombrowiczu u književnome djelu, drugi pak donosi izbor izvrsnih Malićevih prijevoda važnih Gombrowiczevih tekstova.

Obimni tom s više od 430 stranica sadrži i nekoliko rasprava izravno posvećenih autoru koji “nije bio kazališni čovjek i nije sebe smatrao kazališnim piscem” (str. 259). Čitatelje *Kazališta* ponajviše će zanimati one posvećene *Ivoni*, *kneginjici od Burgunda* i *Vjenčanju* te esej pod naslovom *Gombrowiczev izlazak na scenu*. Prijevodi ulomaka iz *Ivone* i *Operete* bit će čitatelju tek poticaj da potraži knjigu Gombrowiczevih *Drama* koju je u Biblioteci *Vrhovi svjetske književnosti* lani objavio, kao na žalost zadnje od svojih izdanja, netom ugašeni Nakladni zavod Matice hrvatske.

Malić Gombrowiczu neveliku, ali u svjetskim razmjerima značajnome dramskom opusu, prilazi, logično, ponajprije kao upućeni teoretičar književnosti. No, njegove bi opservacije mogao jednako tako potpisati i dra-

maturg-praktičar. Sakupljene analize prvoga Gombrowiczeva dramskog teksta, *Ivone*, u kojoj mnogi kritičari vide kongenijalnu parodiju Shakespearea, te *Vjenčanja*, koje Malić opravdano određuje kao “nedvojbeno jedan od najznačajnijih poljskih scenskih tekstova 20. stoljeća” (str. 195), odnosno u više smislova prevratničke *Operete*, služe se kritičko-teorijskim aparatom, ali donose i ocjene koje su imanentno dramaturške: “*Vjenčanje* je – dramatzirani Henrikov unutrašnji monolog.” (str. 198), “*Ivona* je apstraktna opozicija osnovne dramske ideje tog djela, njezina je uloga scenski maksimalno konvencionalna, ona je ilustracija određene uvriježene scenske sheme. *Ivona* kao lik ne postoji, ona postoji samo kao uloga.” (str. 201), “Gombrowiczovo kazalište nije književno, ono je kazališno u onom smislu u kojem je to bio renesansni teatar” (str. 265)...

Prostor, dodatno sužen mojim preuzetim memoarskim uvodnim izletom, na žalost ne dopušta daljnje ulaznje u materiju. Završit ću ovaj bastardni tekst – pamphletsku recenziju – izravnim pozivom čitatelju da zaviri u Malićevu *Gombrowiczianu*, jer će, pročitavši je, među inim poželjeti i da jednoga od najvećih pisaca XX. stoljeća vidi na hrvatskoj pozornici. Zahvaljujući našem Panu, prof. Zdravku Maliću, imali smo *Vjenčanje* prevedeno prije i bolje od mnogih većih kultura, ali priliku nismo iskoristili. Odnedavno imamo prevedene sve Gombrowiczeve drame, a ne moramo više tražiti ni ključeve za njihovo scensko čitanje po prašnim časopisnim svescima ili rukopisima. Uzorno priređena zbirka tekstova mudroga i dalekovidnoga polonista i poznavatelja svjetske književnosti, koju možemo zahvaliti samozatajnoj Dragici Malić i, po njezinu nesebičnu upozorenju, agilnoj urednici Ireni Lukšić, otvara nam vrata jedne od najuzbudljivijih mogućih pustolovina suvremenoga kazališta.

Ukoliko je u našem kazalištu išta pustolovno još uspjelo preživjeti!